

1000% Heden daags Maga zine

A rolled-up scroll and a crumpled paper ball made of brown paper, positioned diagonally across the text. The scroll is tied with a thin yellow string and has a small piece of yellow paper attached to it. The crumpled ball is made of the same brown paper and has a small piece of yellow paper attached to it.

KUNST EN EDUCATIE VAN NU

BESTE

VAKIDIOTEN,

door Mirjam van Tilburg

Oefenen in verveling is iets dat jongeren vandaag de dag nauwelijks doen. Welke veertienjarige die een half uur op de bus staat te wachten, kijkt niet op zijn of haar smartphone? Zoals een bevriende leraar mij toevertrouwde: 'Bij veel leerlingen wordt elk vrij moment gevuld met appen en instagram. Daardoor bestaat nietsdoen eigenlijk niet meer.'

Dit ontwijken van verveling is niet alleen zonde, maar kan ook leiden tot een grotere, existentiële vorm van verveling. Professor Peter Toohey schrijft in zijn boek *Verveling, een boeiende geschiedenis* uit 2011 over twee soorten verveling: de kinderlijke, dagelijkse vorm en de existentiële, demonische verveling. Deze kinderlijke vorm komt in elk leven voor; een regenachtige middag thuis, geen idee wat te doen. Dan maar wat hangen en de klok die lijkt stil te staan. Volgens Toohey is het maar goed dat we die kinderlijke verveling leren kennen, want door hiermee te oefenen komen we niet in de existentiële vorm terecht. Deze existentiële

verveling is namelijk confronterend en beklemmend, en ligt dicht bij depressie of melancholie. Toohey ziet dagelijkse verveling hiermee als een waarschuwend emotie, zoals afkeer dit bijvoorbeeld voor rot eten kan zijn. Ondanks dat we verveling allemaal kennen, nemen we deze waarschuwing van onze psyche over het algemeen niet serieus. We zijn te druk om ons ooit te vervelen, toch? Luisteren naar de waarschuwing van verveling is iets dat we moeten leren. Is leren omgaan met verveling daarmee een taak van het onderwijs, of zou dit zo moeten zijn?

In het voortgezet onderwijs is de kennis-indicator 'verveling' op het moment geen eindterm. Als het belang van oefenen in verveling herkend wordt, dan is er juist in het hedendaags kunstonderwijs de mogelijkheid hiermee om te leren gaan. Wat zou er gebeuren als we via het kijken naar kunst oefenen in die kinderlijke verveling, om zo de existentiële verveling te voorkomen? Ik zou dan het schilderij *Der Kaktusliebhaber* van Carl Spitzweg (1850) laten zien. Op

het eerste gezicht is het schilderij *Der Kaktusliebhaber* vast de vrees van veel leerlingen. Een stoffige schrijfkamer vol muf papier met daarin een kleine, kale man. Hij staat in de schaduw. Misschien dat leerlingen wel enthousiast worden over de verzameling cactussen, die op het moment overal opduiken. De cactus staat hier in volle glorie, in de zon en zelfs — eindelijk — in bloem, en lijkt jeugdiger en meer in leven dan de licht gebogen man in stofjas. Ze zijn elkaars tegengestelde. De cactus is gedraaid, wordt gedwongen naar de schaduw te groeien. Erboven een klok, waar een bevroren pendule aan hangt. Staat de tijd stil of tikt ze weg, in deze schrijfkamer? Het bewonderen van de cactus lijkt het enige zinvolle waaruit het leven van de man bestaat. De weerstand die veel leerlingen bij dit schilderij voelen klopt; het is een waarschuwing voor verveling in zijn meest beklemmende vorm.

Zo'n schilderij in de klas laten zien, draagt de leerlingen misschien nauwelijks iets bij over de exameneisen of de

de cactusliefhebber staat? ‘Herken je de beklemming?’, zou ik vragen.

Want het is misschien niet efficiënt om vakidoot te zijn, maar met een groot hart voor mijn vak draag ik over dat de wereld — buiten de stoffige schrijfkamer — de moeite waard is voor leerlingen.

Carl Spitzweg, *Der Kaktusliebhaber*, 1850.
Foto: Museum Georg Schäfer, Schweinfurt.

de begrenzungen bevroagt. Zoals een wiskundeleraar kan bepleiten dat alles om ons heen wiskunde is, preekt een geschiedenisleraar over hoe de geschiedenis zich continu manifesteert. En zo wil de kunstvakdocent nieuwsgierig maken naar het idee dat kunst de essentie van onze cultuur is.

In het tweede gedeelte, de idiotie, zit een prachtige verwijzing met het obsesief liefhebben van dit vak. De meeste mensen herinneren zich wel een leraar die vol passie zijn vak kon overbrengen. De leraar Nederlands die zo prachtig kon vertellen over boeken, of de natuurkundeleraar die liet ervaren welke verwondering natuurkundige experimenten met zich mee kunnen brengen. Die favoriete leraren houden zo van het vak, dat ze hun leerlingen hiertoe willen verleiden.

Een vakidoot is daarmee geen productieve professional, maar een liefhebber. Ook is de vakidoot de belichaming van een eigen standaard, van voorbij de norm bewegen, en voorbij de eerste reactie. *Der Kaktusliebhaber* leerde mij kijken naar verveling, naar tijd en de wereld om mij heen. Hierover ga ik, als trotse vakidoot, graag in gesprek met mijn leerlingen. Hoe kijk je dan naar de stofjas, de stilstaande klok, de kleine buiging en de schaduw waarin

beroepspraktijk. Maar kijken naar *Der Kaktusliebhaber* kan leerlingen wel iets anders inbrengen: het leren omgaan met verveling, zodat ze deze waarschuwing van de psyche leren herkennen en serieus nemen.

Een andere reden om dit schilderij te laten zien, is omdat ik er zelf erg van houd — dit stuk van de wereld wil ik graag met de leerlingen delen. Om voorbij te gaan aan hun eerste weerstand en het schilderij toch te laten zien, is een vorm van liefhebben nodig; een vakidootie van de leraar. Zoals de cactusliefhebber zijn cactus liefheeft, zo heeft een vakidoot de verbinding tussen leerlingen en haar vak lief. Daar zit een nieuwsgierigheid in vervlochten, die aanstekelijk is. Hoe je als docent nieuwsgierig bent en kijkt, bepaalt namelijk ook de blik van de leerlingen. Zo verleidt de leraar als vakidoot haar leerlingen om de grote-mensen-wereld in te komen en te durven kijken naar zoiets beklemmends als verveling.

De vakidoot tast continu af en onderzoekt een eigen positie. Toch wordt de term zelf vaak als negatief bestempeld. Als we het woord opsplitsen, is er allereerst het vak, het gebied. Hier wordt het gedeelte van de wereld gerepresenteerd waarin de leraar als vakidoot continu nieuwsgierig is naar andere indelingen,

VOORGE- BEGINT- NEEN- Mart Koenen door

foto-essay: Tomas Mutsaers

Twee groepen havo 3 van het Emmauscollege te Rotterdam hebben zich voor de 100% Hedendaags workshop aangemeld; op basis hiervan stelde ik interviews samen. De eerste groep zocht ik in het schoolgebouw op. De tweede is direct uit school op de fiets gesprongen om bij MAMA uit te vinden welk kunstenaarstype bij hen past. Eén voor één druppelen leerlingen van rond de zestien jaar binnen, waarna de workshop begint met een live quiz. Aan de hand van de gestelde vragen komen de leerlingen er achter of ze zich het meest herkennen in de Fantast, Rebel, Sampler of Pionier. Tijdens de quiz wordt er gegiecheld, maar ook hard

nagedacht. Tegen het eind hoor ik één van de leerlingen zeggen: ‘Ik weet niet of ik dit wel ben hoor.’

Wanneer de uitkomst van de quiz bekend is, beginnen de leerlingen met tape en papier aan een kunstwerk. Daarbij kijken ze door de ogen van hun type: wat is het gedrag van de kunstenaar en hoe zou deze een werk benaderen? De leerlingen gaan aan de slag; het papier wordt gescheurd, geplakt en gefrommeld. Voor ze het weten is de tijd al om. Aan het eind van elke workshop ga ik met de groep leerlingen in gesprek, waarin we gezamenlijk reflecteren op hun ervaring.

Mart: ‘Wat heb je gemaakt?’

Raymond: ‘Ik, als Sampler, begon met om me heen kijken. Ik zag mijn arm en ben deze gaan namaken. Omdat de tijd al om is heb ik maar één arm kunnen maken, en een deel van mijn ribbenkast. Als er meer tijd was geweest, dan had ik wel een heel skelet willen maken.’

Pleun & Kim: ‘Wij zijn Samplers en hebben een hertenschedel gemaakt. Ik (**Pleun**) wilde eerst vleugels maken, maar uiteindelijk zag ik er een gewei in en zij (**Kim**) maakte een schedel. Toen dachten we: dit moeten we combineren.’

Soraya: ‘Ik heb met papier en tape een zelfportret gemaakt. Een zelfportret maak ik wel vaker, alleen hoeft het voor mij niet letterlijk een gezicht te zijn. Vaak verwerk ik mezelf in het weer, of in een voorwerp. Zo kan ik mezelf in verschillende vormen uiten en laten terugkomen.’

Loes: ‘Ik ben ook een Sampler en begon met het maken van trappetjes van het papier. Toen ik deze naast elkaar legde, zag ik er op een gegeven moment een pauw in. Die ben ik gaan uitwerken.’

Sacha & Aivy: ‘Wij zijn Pioniers en dachten: laten we maar gewoon beginnen en ons door het materiaal laten inspireren. We gingen aan de slag met vouwen en dachten dat we een bloemenkrans maakten, maar uiteindelijk heeft het geleid tot een bootje op een woeste zeestorm.’

Jouke: ‘Als Rebel heb ik een erge gebeurtenis uit het verleden uitgezocht

en deze letterlijk verbeeld. De gebeurtenis die ik koos is 9/11.’

Rayan: ‘Ik ben de Fantast en heb een vliegtuig gecreëerd, omdat ik later piloot wil worden. Dan vlieg ik de hele wereld over en ga ik op bezoek in allemaal droomwerelden.’

Mart: ‘Kun je je vinden in één van de kunstenaarstypes?’

Pleun: ‘Eh, even kijken, ik ben de Sampler... Ik heb er nog niet zo over nagedacht. Eigenlijk zie ik mezelf meer als een fantast. Ik vind die fantasiewerelden heel interessant.’

Soraya: ‘Ja... ik vind het wel lastig. Ik weet het niet zo goed. Ik ben Pionier, maar ik ben zestien en weet niet zo goed wie ik ben. Dus ik voel me nog niet echt een pionier. Ik doe alles op mijn manier en in mijn tijd.’

Loes: ‘Ik kan me er soort van in vinden. Ik was de Sampler en teken meestal na; ik verzin zelf haast nooit iets.’

Jouke: ‘Ja, als ik kijk naar hoe ik me op school gedraag dan past de Rebel wel heel erg bij mij. Op school proberen ze me dingen te leren, maar ik ben het er echt niet allemaal mee eens! En ik hou ook wel van herrie schoppen.’

Mart: ‘We hebben nu gesproken over de Fantast, Rebel, Pionier en de Sampler. Denken jullie dat er nog een ander kunstenaarstype kan zijn?’

Soraya: ‘Ja, dat vind ik moeilijk te zeggen... Een kunstenaarstype is gemaakt op een bepaalde karaktereigenschap. Je kunt natuurlijk ook de verlegen kunstenaar hebben. Deze kunstenaar geniet erg van het maken en houdt het dan liever voor zichzelf.’

Mart: ‘Zijn jullie vaker in deze straat geweest?’

Raymond: ‘Ja in WORM, stichting voor experimentele, avant-garde- en underground kunst! Ik heb hier mijn portfolio mogen laten zien.’

Mart: ‘Hoe vond je dat, om je werk buiten school te laten zien?’

Raymond: ‘Heel vet. Op school zeggen ze meestal: ‘Wauw, je kunt echt goed tekenen!’, en dat was het dan. Bij WORM kreeg ik ook echt tips over hoe ik mijn tekeningen kon verbeteren.’

Mart: ‘Wat is hedendaags volgens jou?’

Raymond: ‘Ik heb een soort idee in mijn hoofd... Hedendaagse kunst is het verleden in bepaalde principes. Het bouwt elkaar op. Ik weet niet hoe ik het moet zeggen. Het zijn allemaal invloeden, emoties, gebeurtenissen die tot één punt leiden, en dat is volgens mij hedendaagse kunst.’

Pleun: ‘Hedendaags is voor mij sociale media! Daar zie ik op foto’s waar iedereen is, en wat ze doen en leuk vinden. Ik gebruik veel Pinterest en

Instagram, daar deel ik video’s en foto’s van wat er in mijn dagelijks leven gebeurt.’

Mart: ‘Kun je je voorstellen dat sociale media een platform is voor hedendaagse kunst?’

Pleun: ‘Haha, niet echt. Aan de ene kant ben ik er wel mee bezig dat mijn pagina er goed uitziet en dat er mooie foto’s op komen. Maar ik voel me niet echt een kunstenaar.’

Mart: ‘Hebben jullie nog andere manieren van werken ontdekt?’

Kim: ‘Ik had niet verwacht dat ik met papier en tape een schedel had kunnen maken. Ik was echt bang dat het gewoon een propje ging worden. Dus het idee van ‘gewoon beginnen’ ga ik wel meenemen naar de lessen.’

Raymond: ‘Ja! Ik had ook niet verwacht dat ik dit kon maken.’

Sacha & Aivy: ‘Wij vinden het niet mooi wat we hebben gemaakt, maar het was wel leuk dat we van een bloemenkrans naar een woeste zee gingen. En daarnaast is dit veel vrijer. Op school zijn we nu bezig sneakers te ontwerpen.’

Elayah: ‘Ik begon met het idee om een bos bloemen te maken. Vanuit dat idee werd ik steeds weer verwonderd wat voor een mooie dingen eruit kwamen. Alles wat ik maakte zag ik de schoonheid van in en moest ik verwerken in mijn werk.’